

بررسی نقش گردشگری در توسعه روستایی با استفاده از مدل SWOT،

مورد مطالعه: روستای خور شهرستان خوسف

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۲/۴/۱۷

محمود مرادی^۱

سمیه خاتمی^۲

چکیده

شرایط اقلیمی نامساعد و خشکسالی‌های دوره‌ای یکی از علل آسیب‌پذیری نواحی روستایی محسوب می‌شود. روستای خور نیز که در ناحیه بیابانی ایران واقع شده، از این شرایط متأثر گردیده و از آن جهت که دارای بافت تاریخی با ارزش می‌باشد، لزوم توجه به آن بیشتر احساس می‌شود چرا که گردشگری روستایی می‌تواند علاوه بر حفظ آثار تاریخی، باعث بدست آوردن درآمدهای ثانویه برای خانوار روستایی شده و زمینه را برای رشد اقتصادی فراهم آورد. نوشتار حاضر با هدف بررسی نقش گردشگری در توسعه روستایی و با تکیه بر مدل SWOT^۳، به تحلیل قابلیت‌های گردشگری در روستای خور پرداخته است. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جهت بررسی‌های میدانی ۳۰ درصد از خانوار ساکن روستای خور به تعداد ۵۰ خانوار و نیز تعدادی از کارشناسان حوزه گردشگری به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌های تاریخی و بافت سنتی در روستای خور با هدایت مدیریت محلی و نیز مشارکت روستائیان بویژه زنان در توسعه فعالیت‌های تولیدی - صنایع دستی و... و ارائه خدمات مورد نیاز گردشگران، می‌تواند زمینه توسعه روستایی را فراهم سازد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه روستایی، مدل SWOT، خور، خوسف.

۱. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام نور بیرجند، نویسنده مسؤول. moradi_m@pnu.ac.ir

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، مدرس دانشگاه پیام نور بیرجند.

Khatami. somayeh@gmail.com

مقدمه

با وجود بروز مسائلی از قبیل خشکسالی، مهاجرت و خالی از سکنه شدن شمار زیادی از نواحی روستایی، وجود چشم اندازهای طبیعی و آثار تاریخی در برخی از روستاها زمینه را برای احیاء و رشد نواحی روستایی و ایجاد سطحی از رفاه و معیشت برای خانوار روستایی را فراهم می سازد. هدف توسعه روستایی تنها بهبود فرصت‌های اقتصادی نیست و ارتقاء سازماندهی اجتماعی، حفاظت میراث بومی، آداب و رسوم فرهنگی و بهبود خدمات و تسهیلات رفاهی همراه با نگاه‌داشت و حفاظت محیط زیست روستایی نیز مدنظر قرار می‌گیرد (شهیدی، اردستانی و گودرزی سروش، ۱۳۸۸: ۱۰۴). امروزه گردشگری روستایی به عنوان راهکاری مطلوب در جهت توسعه روستایی علاوه بر حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی، فرهنگی و تاریخی باعث ایجاد اشتغال و افزایش درآمد برای روستائیان نیز شده است. جدول (۱) برخی مطالعات صورت گرفته پیرامون جایگاه گردشگری در توسعه روستایی

سال تحقیق	محقق	نتایج تحقیق
۱۹۹۴	پاتریک و جانل	مدیریت، برنامه ریزی و کمک های فنی نقش مهمی در توسعه گردشگری روستایی دارد.
۱۹۹۵	بورک و لولاف	مشارکت روستائیان و مدیریت محلی در موفقیت گردشگری روستایی بسیار مؤثر است.
۲۰۰۲	کوکایر و همکارانش	گردشگری باعث ایجاد مشاغل غیر رسمی برای نوجوانان ۱۳ تا ۱۹ ساله شده است.
۱۳۸۸	غفاری و ترکی هرچگانی	میان افزایش شمار گردشگران، رونق گردشگری و شاخص های اجتماعی- اقتصادی رابطه معنیدار وجود دارد.
۱۳۸۸	میرزایی	گردشگری زمینه اشتغال فصلی را در منطقه فراهم کرده است.

بر اساس جدول شماره (۱)، مطالعات صورت گرفته در این زمینه حاکی از آن است که گردشگری روستایی با مشارکت روستائیان و مدیریت محلی توانسته است فرصت‌های درآمدی و شغلی فراوان و متنوعی با توجه به ویژگی‌های مناطق روستایی فراهم آورد. این مقاله نیز با هدف پاسخگویی به این سؤال که، "چگونه گردشگری روستایی می‌تواند زمینه را برای توسعه روستایی فراهم سازد؟" آثار گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی خور و نیز فرصت‌ها و قوت‌ها، ضعف‌ها و چالش‌های موجود در این رابطه را در محدوده مورد مطالعه، بررسی و تحلیل نموده است.

مبانی نظری

از دیدگاه بانک جهانی، توسعه روستایی راهبردی است که به منظور بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی گروه خاصی از مردم یعنی روستائیان فقیر طراحی شده است. این فرایند شامل گسترش منافع در بین اقشاری است که در مناطق روستایی در پی کسب معاش هستند (رضوانی، ۱۳۸۲: ۲۶۷)، تا به واسطه آن بتوانند وضعیت موجود را به وضعیت مطلوب تغییر دهند.

در واقع، هدف توسعه روستایی صرفاً تحول وضعیت روستاها از نظر اقتصادی نیست، بلکه توسعه متعادل اجتماعی و اقتصادی همراه با حداکثر بهره‌برداری از منابع محلی و توزیع عادلانه منافع حاصل از توسعه می‌باشد. مطالعات در زمینه توسعه روستایی از اوایل دهه ۱۹۷۰ بر افزایش درآمد، اشتغال بیشتر، برآورده نمودن نیازهای اساسی و فقرزدایی تأکید داشته است. بر این مبنا برنامه‌های توسعه کشاورزی، صنعتی کردن سکونتگاه روستایی، ارائه امکانات و خدمات رفاهی و اجرای طرح‌های فیزیکی و کالبدی در چند دهه گذشته اجرا شده است. اما از آن جایی که این برنامه‌ها فقط بخشی از توسعه جامع را شامل می‌شوند، توجه به سطوح دیگر توسعه از پیش شرط‌های توسعه ملی است. در این میان گردشگری روستایی به عنوان یکی از بخش‌های اقتصادی می‌باشد که در توسعه روستایی کمتر به آن پرداخته شده است (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۲۵-۲۶). در زمینه ارتباط بین گردشگری و توسعه روستایی سه دیدگاه مطرح است. دیدگاه اول، گردشگری را به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی به کار می‌گیرد. این دیدگاه با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی، سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیاء نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل و یا متحول نمودن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آنها دارد و تنها راه احیاء مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌هایی می‌داند که بتواند هم از منابع طبیعی و انسانی آنها بهره‌برد و هم باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه ساکنان نواحی روستایی گردد. در دیدگاه دوم، گردشگری به عنوان سیاستی برای بازساخت سکونتگاه‌های روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد. طرفداران این دیدگاه معتقدند که می‌توان از اتکاء بیش از حد تولید کنندگان روستایی به کشاورزی

کاست و آنها را در فرصت‌های اقتصادی جدیدی مشارکت داد. در کشورهای اروپای شرقی بر این دیدگاه یعنی توسعه گردشگری به عنوان ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از فروپاشی کشاورزی تأکید شده است. در دیدگاه سوم، گردشگری روستایی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی مطرح است. این دیدگاه خواهان رشد بلندمدت گردشگری بدون اثرات مخرب بر زیست بوم‌های طبیعی است. در واقع گردشگری با ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمد، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهی‌های اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان، به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه و بهینه‌سازی بهره‌برداری از زمین به توسعه روستایی پایدار کمک می‌کند (همان: ۳۲-۳۵).

گردشگری مفهومی فراگیر و گسترده است که تاریخچه آن به سال ۱۸۱۱ یا پیش از آن باز می‌گردد و تعریف آن همچنان دستخوش تغییر و دگرگونی است. اصطلاح گردشگری شامل مسافرت‌های افراد در خارج از خانه و تجارت‌ها و افرادی می‌شود که در خدمت این بنگاه‌ها هستند که برای آنها انجام مسافرت‌ها را آسان‌تر و لذت بخش‌تر ساخته و یا انجام آنها را تسریع می‌کنند (لاند برگ، ۱۳۸۳: ۴). گردشگری روستایی به عنوان یکی از زیربخش‌های گردشگری علاوه بر حفظ ارزش‌ها و باورها با ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب درآمد برای ساکنین محلی و توسعه ساختارهای زیربنایی امکان توسعه پایدار و یکپارچه روستایی را فراهم می‌سازد (محمدی یگانه و رستمی، ۱۳۸۸: ۲۰). اصولاً گردشگری روستایی بر انطباق با شرایط روستایی پایه‌گذاری شده است (Hampton and Chrstensen, 2007: 1005) و شامل فعالیت‌های متنوعی است که گردشگران در نواحی روستایی انجام می‌دهند. انواع مختلف آن تحت عنوان گردشگری طبیعی، گردشگری فرهنگی، گردشگری بومی، گردشگری دهکده‌ای و گردشگری کشاورزی تفکیک و طبقه بندی شده‌اند (Mitchell, 2006: 1302).

گردشگری در نواحی روستایی یک پدیده جدید نیست، بلکه موضوعی است که از انقلاب صنعتی با مفاهیم بازگشت به زادگاه وجود داشته است (Perales, 2002: 1101) و به سبب عواملی چون خستگی از محیط پرتلاطم شهری و شهرنشینی همراه با علاقه‌مندی به میراث فرهنگی، نگرانی‌های محیط زیست و شیوه زندگی سالم و امتناع از فرهنگ

مصرف‌گرایی توسعه یافته است (شارپلی، ۱۳۸۰: ۴). لذا نمی‌توان آن را نادیده گرفت، بلکه باید بدان به مثابه پدیده‌ای نگرینست که خوب یا بد وجود دارد (Kuban, 1983: 84). در دهه ۱۹۷۰ حمایت از این صنعت بواسطه جنبه‌های منفی آن کاهش پیدا کرد، اما در حال حاضر بر هر دو جنبه آن تأکید می‌شود (Neidig, 2006 : 27).

صنعت گردشگری امروزه بزرگترین صنعت در جهان است و توانسته فرصت‌های شغلی متنوع و مهیجی را فراهم سازد. به گونه‌ای که در دهه گذشته میلادی در ایالات متحده آمریکا نرخ رشد اشتغال این صنعت در مقایسه با سایر صنایع دو برابر بوده است و انتظار می‌رود این روند در سراسر جهان ادامه یابد (oeldner and Brent, 2006 : 86). در برخی کشورها درآمدهای ناشی از آن، یکی از منابع عمده در جهت تقویت اقتصاد ملی می‌باشد (سنایی، ۱۳۸۶: ۲). لذا بالا رفتن سطح درآمد، افزایش ایام فراغت، تغییرات و نگرش‌های جدید به مفاهیم زندگی، ایجاب می‌کند که گردشگری به شدت گسترش و توسعه یابد (Sharpley and Vassh, 2006 : 27).

تأثیرات گردشگری در توسعه روستایی

توسعه گردشگری در نواحی روستایی از یک طرف می‌تواند نقش مهمی در متنوع سازی اقتصاد جوامع روستایی داشته باشد و از طرف دیگر، وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصاد ملی از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استانداردهای زندگی مردم محلی به حساب آید (شریف زاده و مرادی نژاد، ۱۳۸۱: ۵۳) و از محل زندگی روستائیان نیز در حکم یک نقطه تبادل اشتغال و سرمایه‌گذاری حمایت کند (Sonnina, 2003 : 67).

- اثرات اقتصادی

توسعه گردشگری روستایی به متنوع سازی اقتصاد محلی، افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه، جذب تعداد زیادی نیروی کار، تقویت کشاورزی (خانی، قاسمی و قنبری نسب، ۱۳۸۸: ۵۴-۵۵)، افزایش درآمد خانوار روستایی، فروش محصولات کشاورزی و تولید و فروش صنایع دستی می‌انجامد (Gunn, 1998 : 8). و در عین حال پیامدهای منفی از قبیل افزایش قیمت کالا و خدمات در مقاصد گردشگری، افزایش قیمت املاک

محلی (خانی، قاسمی و قنبری نسب، ۱۳۸۸: ۵۴-۵۵)، ایجاد شکاف بین جوامع روستایی بر اثر توزیع درآمد و گسترش گردشگری و نیز ناپایداری درآمدهای حاصل از آن را به دنبال دارد. (Dot, 1995 : 27) در واقع، می‌توان گفت گردشگری روستایی با این که بعد مهمی از درآمد خانوار را تشکیل نمی‌دهد اما در رونق فعالیت‌های کشاورزی و نگهداشت نیروی انسانی روستا نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند (Fleischer and Pizam, 1997 : 371).

- اثرات اجتماعی - فرهنگی

اثرات اجتماعی - فرهنگی مثبت گردشگری در جوامع بومی عبارت است از خود کفایی و تقویت اقتصاد محلی، احترام بیشتر به جوامع محلی و فرهنگ آنها، سرمایه‌گذاری مجدد درآمد گردشگری در منابع فرهنگی، تقویت و تداوم سنت‌های فرهنگی، عرضه صنایع محلی (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴: ۱۱۱)، افزایش توانایی جوانان در اداره سکونتگاه روستایی، افزایش فرصت شغلی و احساس استقلال در زنان روستایی (Oppermann, 1996 : 6). در واقع، گردشگری روستایی دادوستدهای کوچک و خانواده محور و نیز مشارکت زنان به صورت نیروی کار را تشویق می‌کند (Fleischer and Tchetchik, 2005 : 495). با این وجود، افزایش میزان کار برای زنان، تغییر در الگوی سنتی تربیت کودکان، احساس نگرانی از وضعیت ظاهری و رفتارهای نادرست گردشگران و تقلید جوانان روستایی از گردشگران (Mansperger, 1995 : 88). تشدید تضاد اجتماعی بین طبقات مختلف مردم و گسترش مصرف‌گرایی از پیامدهای منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری روستایی می‌باشد (خانی، قاسمی و قنبری نسب، ۱۳۸۸: ۵۴-۵۵).

- اثرات زیست محیطی

ایجاد انگیزه و اقدام برای برنامه‌ریزی و مدیریت محیط طبیعی، نوسازی ساختمان‌ها و مکان‌های تاریخی (همانجا)، بهبود زیرساخت‌های روستایی و افزایش ادراک روستائیان در حفاظت محیط زیست روستایی (Dot, 1995 : 29)، از جمله پیامدهای مثبت گردشگری روستایی می‌باشد. با این وجود، ایجاد تأسیسات فیزیکی، تمرکز ناکارآمد خدمات رفاهی باعث بروز صدمه به مکان‌های تاریخی و چشم‌اندازهای طبیعی، وارد آمدن فشار بیش از حد به توان محیط زیست، فرسایش خاک، افزایش زباله، آلودگی هوا و منابع آب می‌شود (Woods, 2000 : 20).

روش تحقیق در پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد پیمایشی بوده و جهت گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از دو شیوه اسنادی- کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی بهره گرفته شده است. محدوده مورد مطالعه روستای خور است که جهت بررسی‌های میدانی ۳۰ درصد از خانوار ساکن آن به تعداد ۵۰ خانوار و نیز تعدادی از کارشناسان حوزه گردشگری به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. جهت بررسی قابلیت‌های گردشگری در راستای دستیابی به توسعه روستایی از مدل تحلیلی SWOT استفاده شده است. بدین منظور شاخص‌های ذکر شده در جدول شماره (۲) در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی، با توجه به ویژگی‌های روستای خور انتخاب شده است.

جدول (۲) شاخص‌های مورد بررسی جهت تبیین قابلیت‌های گردشگری روستای خور

عوامل بیرونی	عوامل درونی	زمینه
زمینه‌های سرمایه‌گذاری کیفیت همکاری مسؤولان میزان ارتباط با شهرها و بازارهای اطراف زمینه سوداگری	کیفیت کشاورزی کیفیت مراتع سطح درآمد میزان پایداری درآمد	اقتصادی
میزان مشارکت روستائیان وجود محدوده‌های گردشگری پذیر میزان ناهنجاریهای فرهنگی	آداب و رسوم محلی مراسم مذهبی سطح سواد کیفیت خدمات بهداشتی و ارتباطات میزان آگاهی افراد محلی	اجتماعی
کیفیت دسترسی به روستا وجود جاذبه‌های طبیعی اطراف روستا میزان خسارت به منابع طبیعی	کیفیت بافت سنتی کیفیت جاذبه‌های طبیعی کیفیت زیرساختهای روستا وجود تجهیزات اقامتی وجود مخاطرات طبیعی	محیطی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

بر مبنای مدل SWOT و با توجه به نظر مردم و مسؤولان به هر کدام از عوامل درونی و بیرونی وزن داده شده و سپس به هر کدام رتبه‌ای از ۱ تا ۴ اختصاص یافته که در عوامل داخلی رتبه ۱ بیانگر ضعف اساسی، ۲ ضعف کم، ۳ نقطه قوت و ۴ نقطه قوت بسیار بالا می‌باشد. جهت بررسی عوامل خارجی نیز رتبه ۱ نشانگر واکنش ضعیف، ۲ واکنش

متوسط، ۳ تأثیر متوسط به بالا و ۴ با اثرگذاری بالاتر عنوان شده است. در نهایت عوامل مؤثر بر گردشگری در راستای توسعه روستایی تعیین و راهکار مناسب جهت دستیابی به وضعیت مطلوب ارائه شده است.

معرفی مدل مورد استفاده

تکنیک یا ماتریس SWOT، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن سیستم است. این مدل یک نوع تجزیه و تحلیل سازمانی است که به سازمان‌ها کمک می‌کند تا بتوانند منابع داخلی خود را در دوره‌های قدرت و ضعف تجزیه و تحلیل کرده و آنها را در برابر محیط خارجی در دوره‌های فرصت و تهدید با هم هماهنگ کنند. این روش بهترین استراتژی برای سازمان‌دهی فضاست (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱: ۴۰). در واقع بر حسب وضعیت سیستم چهار دسته راهبرد می‌توان تدوین کرد:

۱- راهبردهای تدافعی (WT): هدف کلی راهبرد دفاعی یا حداقل - حداقل که می‌توان آن را راهبرد "بقا" نیز نامید، کاهش ضعف‌های سیستم برای کاستن و خنثی سازی تهدیدهاست. در این راهبرد تأکید بر رفع آسیب‌پذیری منطقه مورد مطالعه است.

۲- راهبرد رقابتی (WO): راهبرد انطباقی یا حداقل - حداکثر تلاش دارد تا با کاستن از ضعفها بتواند حداکثر استفاده را از فرصت‌های موجود ببرد.

۳- راهبرد محافظه کارانه (ST): این راهبرد مبتنی بر حداکثر - حداقل در تنوع بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز بوده و بر پایه بهره گرفتن از قوت‌های سیستم برای مقابله با تهدیدات تدوین می‌شود و هدف آن به حداکثر رساندن نقاط قوت و به حداقل رساندن تهدیدات است.

۴- راهبردهای تهاجمی (SO): در این راهبردها تمرکز بر حداکثر - حداکثر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است. در چنین وضعیتی سازمان با استفاده از نقاط قوت خویش برای گسترش بازار تولیدات و خدمات خود گام بر می‌دارد (ابراهیم زاده، ۱۳۸۹: ۸۳).

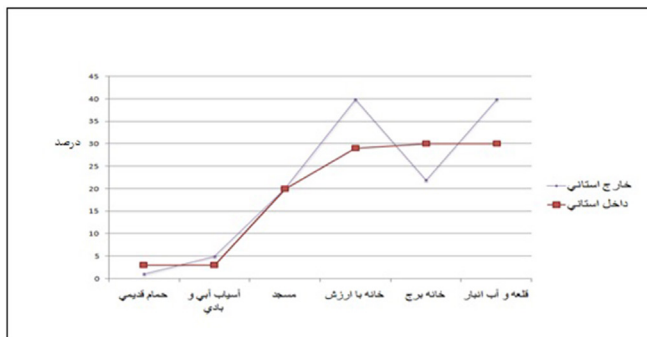
کلیاتی در مورد محدوده مورد مطالعه

روستای خور از توابع شهرستان خوسف، با مختصات جغرافیایی ۳۲ درجه و ۵۶ دقیقه طول شرقی و ۵۸ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی در ۵۰ کیلومتری شمال غربی خوسف و ۸۸ کیلومتری غرب بیرجند واقع شده است. این روستا با وسعت ۱۳۱۴۴ کیلومتر مربع در مسیر ارتباطی طبس- بیرجند قرار دارد. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵، روستای خور ۱۴۹ خانوار و ۶۱۱ نفر جمعیت داشته که در سال ۱۳۸۵، به ۲۲۸ خانوار و ۸۸۸ نفر جمعیت افزایش یافته است. نسبت باسوادی در این روستا برابر با ۸۱/۲۸٪ می باشد، از جمعیت باسواد، ۵۶/۷٪ را مردان و ۴۳/۲۹٪ را زنان تشکیل می دهند. در این روستا نرخ فعالیت ۴۰/۲۹٪ و نرخ بیکاری ۳۰/۵۶٪ می باشد. از تعداد ۳۰۱ نفر شاغل این روستا ۸۸/۰۳٪ را مردان و ۱۱/۹۶٪ را زنان تشکیل می دهند (استانداری خراسان جنوبی، ۱۳۹۰).

بیشتر درآمد مردم این روستا از فعالیت های دامداری، زراعی، باغداری، کارگری و کامیون داری تأمین می شود. محصولات عمده زراعی این روستا مشتمل بر گندم، جو، پنبه، کنجد و زعفران است. باغداری رونق نسبی دارد و زردآلو، توت و گردو از مهمترین محصولات سردرختی آن است. قالی بافی به دلیل تحصیل زنان و نیز کم بودن درآمد حاصل از آن، مثل گذشته در روستا رایج نیست. نخ ریزی و بافت خورجین و وسایل تزئینی هم به شکل محدود در روستا وجود دارد. ۹۵٪ روستائیان تحت پوشش کمیته امداد هستند. بررسی وضعیت مهاجرت نشان می دهد که بیشترین میزان مهاجرت از روستا مربوط به سال ۱۳۸۲ بوده است که ۱۳ نفر از روستا مهاجرت کرده اند. اما از سال ۱۳۸۲ به بعد، از میزان مهاجرت از روستا کاسته شده است به طوری که در سال ۱۳۸۵، این میزان به ۵ نفر رسیده است. بیشتر مهاجرت هایی که صورت گرفته به شهر بیرجند و مشهد بوده است (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خراسان جنوبی، ۱۳۹۰).

جاذبه‌های گردشگری روستای خور

روستای خور در میان دشت استقرار یافته و بافت مسکونی متمرکزی دارد. بافت قدیمی روستا از شرایط اقلیمی و جغرافیایی منطقه تأثیر پذیرفته است. خانه‌های گلی با سقف گنبدی، حیاط مرکزی، بادگیرها، هشتی و دهلیز، حوض و باغچه‌های میانسرا به گونه‌ای هماهنگ و سازگار با شرایط آب و هوایی و اقلیم روستا طراحی و اجرا شده‌اند. چندین بنای تاریخی مانند قلعه، آب‌انبار، مسجد، حسینیه و حمام در بافت قدیمی روستا به جا مانده‌اند که اکثر آنها از آثار دوره صفوی است. قلعه خور بر روی صخره‌ای به ارتفاع ۵-۱۰ متر در مجاورت روستا بنا گردیده است. این قلعه به سبک و سیاق قلعه‌های بیابانی احداث گردیده است. مصالح عمده به کار رفته در ساخت اغلب خانه‌های روستا خشت، گل، چوب و سنگ می‌باشد. بافت روستا کاملاً سنتی و تحت تأثیر معماری نواحی کویری است. آب‌انبار نیز همزمان با حمام، مسجد و بافت تاریخی خور احداث شده است. برای دسترسی به ورودی آب‌انبار باید از یک مسیر طبیعی و رسوبی عبور کرد. بر خلاف سایر آب‌انبارها، راه پله ندارد و برای رسیدن به آب آن، عبور از دالانی در زیر کوه ضروری است. مصالح به کار رفته در ساخت این آب‌انبار شامل آجر، سنگ و ملات آهک و ساروج است (زنده دل و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۰). خانه‌های تاریخی و باارزش، قلعه و آب‌انبار بیشترین گردشگران خارج استانی و داخل استانی را جذب کرده، آمار گردشگران بر حسب تعداد و طیف بازدیدکنندگان با توجه به جاذبه‌های گردشگری در نمودار شماره (۱) آورده شده است. نمودار (۱) تعداد بازدیدکنندگان جاذبه‌های گردشگری روستای خور (نفر در ماه)

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۰.

توسعه مقاصد گردشگری بدون وجود جاذبه‌های بارزش و مهیا امکان پذیر نمی باشد. جاذبه‌ها و فعالیت‌های گردشگری بسیار متنوع‌اند و عمدتاً ویژگی‌های ذاتی، فرهنگی و طبیعی منحصر به فرد یک ناحیه را منعکس می‌نمایند. اصالت و منحصر به فرد بودن منطقه یکی از مهمترین امتیازات رقابتی آن نسبت به مقاصد دیگر به‌شمار می‌آید. این امر هم برای منطقه گردشگرپرست و هم منطقه گردشگرپذیر واجد اهمیت است. با این وجود صرف وجود، منابع گردشگری (جاذبه‌ها)، لزوماً رشد را تضمین نمی‌کند، بلکه از عوامل بالقوه رشد به‌شمار می‌رود (آسایش و استعلاجی، ۱۳۸۲: ۷۱). روستای خور با داشتن جاذبه‌های متنوع بویژه بافت تاریخی زمینه را برای افزایش سهم گردشگری در ایجاد فرصت‌های اشتغال و درآمدزایی فراهم می‌سازد. در شروع بهره‌برداری از طرح گردشگری میزان اشتغالزایی به‌صورت مستقیم (هتلداری، آژانس خدمات مسافرتی، تورگردانی، رستوران‌داری و...) و غیرمستقیم (شبکه حمل و نقل، صنایع دستی، هتل‌سازی، مبلمان، تبلیغات و...) در حدود ۴ درصد پیش‌بینی می‌شود که با توسعه مرحله‌ای و بلوغ گردشگری این نسبت می‌تواند تا ۱۰ درصد یا بیشتر ارتقاء یابد و این امر بستگی به ترتیبات سازمانی جهت بهره‌برداری از منطقه و استفاده از نیروهای محلی دارد (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۰).

یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر، عوامل درونی - قوت‌ها و ضعف‌ها - و عوامل خارجی - فرصت‌ها و تهدیدات - که صنعت گردشگری روستای خور با آن مواجه است، با استفاده از مدل تحلیلی SWOT ارزیابی شده است. بررسی‌ها نشان داد که در عوامل داخلی ۱۱ نقطه قوت در برابر ۸ نقطه ضعف در گردشگری قرار دارد. مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی برابر با ۲/۶۳۲ می‌باشد، که این بدان معناست که گردشگری روستای خور از نظر عوامل داخلی دارای قوت می‌باشد. در میان عوامل داخلی، عوامل محیطی (۰/۹۱۹) بیشترین تأثیر را دارا می‌باشد و عوامل وجود بافت سنتی (۰/۴۴) و قلعه و خندق (۰/۲) قوت بالاتری دارند. از سوی دیگر، عوامل نامناسب بودن تجهیزات اقامتی و پذیرایی (۰/۱۲۲) و نامناسب

بودن زیرساخت‌های محیطی-کالبدی (۰/۱۲۶) ضعف اساسی در توسعه گردشگری می‌باشد (جدول شماره ۳).

جدول (۳) عوامل درونی گردشگری روستایی

S	قوت	وزن	رتبه	امتیاز
اقتصادی	رونق نسبی باغداری	۰,۰۳۰	۳	۰,۰۹
	وجود مراتع غنی و سرسبز و رونق دامداری	۰,۰۳۸	۳	۰,۱۱۴
	امکانات بالقوه معادن و پتانسیل‌های پرورش دام و شتر	۰,۰۴۳	۴	۰,۱۷۲
اجتماعی	آداب و رسوم و فرهنگ محلی	۰,۰۴۸	۴	۰,۱۹۲
	داشتن مراسم مذهبی و آیینی متنوع	۰,۰۴۲	۴	۰,۱۶۸
	اکثریت جمعیت روستا باسوادند	۰,۰۳۰	۴	۰,۱۲
محیطی	احداث خانه بهداشت، مرکز اورژانس ۱۱۵ و مرکز مخابرات	۰,۰۴۰	۴	۰,۱۶
	وجود بافت سنتی	۰,۱۱	۴	۰,۴۴
	قلعه و خندق	۰,۰۵۰	۴	۰,۲
	خانه‌های تاریخی	۰,۰۴۳	۳	۰,۱۲۹
W	وجود جاذبه‌های طبیعی متنوع	۰,۰۵۰	۳	۰,۱۵
	ضعف	وزن	رتبه	امتیاز
اقتصادی	اکثریت روستائیان تحت پوشش کمیته امداد هستند	۰,۰۶۰	۱	۰,۰۶۰
	ناپایداری درآمد مردم روستا از فعالیت گردشگری	۰,۰۵۴	۲	۰,۱۰۸
اجتماعی	فقدان نهادهای آموزشی برای ارتقاء سطح آگاهی افراد محلی	۰,۰۵۰	۲	۰,۱
	تشدید تضاد اجتماعی بین طبقات مختلف مردم	۰,۰۳۰	۱	۰,۰۳۰
	عدم آگاهی روستائیان از چگونگی کسب درآمد در این زمینه	۰,۰۵۵	۱	۰,۰۵۵
محیطی	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی کالبدی	۰,۰۶۳	۲	۰,۱۲۶
	نامناسب بودن تجهیزات اقامتی و پذیرایی	۰,۰۶۱	۲	۰,۱۲۲
	رخداد خشکسالی، کاهش منابع آب و خسارت زدن به کشاورزی	۰,۰۴۸	۲	۰,۰۹۶
SW	امتیاز عوامل درونی	۱	-	۲/۶۳۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

در جدول شماره (۴) نیز ۱۲ فرصت در مقابل ۸ تهدید قرار دارد که در میان فرصت‌ها، عوامل اجتماعی (۰/۹۱۶) بیشترین نقش را دارا می‌باشد. پارامترهای تقاضا برای صنایع دستی و فراهم‌سازی مشارکت زنان با ۰/۲۳۴ امتیاز و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با ۰/۲۰۸، بیشترین امتیاز را دارا می‌باشد. در میان عوامل تهدیدزا نیز، عوامل محیطی با ۰/۱۹۵ امتیاز بیشترین اثرگذاری را دارا می‌باشد. با این حال عدم آشنایی روستائیان در

نحوه برخورد با گردشگر (۰/۱۱۶) و وارد آوردن خسارت به باغات و مزارع توسط گردشگران (۰/۱۰۴) که جزء عوامل اجتماعی و اقتصادی می‌باشد، بالاترین عوامل اثرگذار در میان عوامل تهدید می‌باشد.

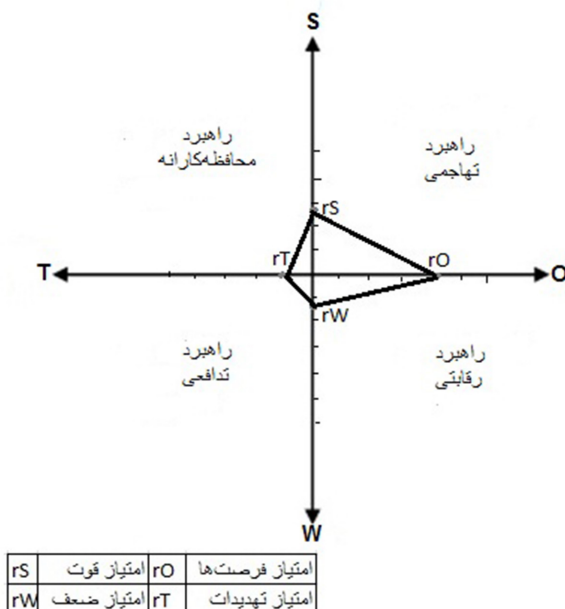
جدول (۴) عوامل بیرونی گردشگری روستایی

O	فرصت	وزن	امتیاز	رتبه
اقتصادی	مستعد بودن روستا برای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی	۰.۰۵۷	۳	۰.۱۷۱
	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری	۰.۰۵۲	۴	۰.۲۰۸
	اعتقاد مسؤولان به جنبه اشتغال‌زایی گردشگری	۰.۰۷۵	۴	۰.۳
	ایجاد میدان در ورودی روستا و ارتباط با شهرک بنیاد مسکن	۰.۰۳۱	۳	۰.۰۹۳
اجتماعی	وجود بازار مناسب برای محصولات باغی روستا	۰.۰۳۸	۳	۰.۱۱۴
	وجود حس همکاری و مشارکت بین روستائیان	۰.۰۵۰	۳	۰.۱۵
	وجود شهر خوسف با جاذبه‌های تاریخی	۰.۰۴۱	۴	۰.۱۶۴
	احداث مجتمع رفاهی خدماتی بین راهی گردشگری	۰.۰۴۴	۴	۰.۱۷۶
محیطی	با رشد تقاضای صنایع دستی امکان افزایش مشارکت زنان روستایی فراهم شده	۰.۰۷۸	۳	۰.۲۳۴
	احیاء هنرهای سنتی و دستی	۰.۰۴۸	۴	۰.۱۹۲
	دسترسی آسان و مناسب به روستا	۰.۰۵۲	۳	۰.۱۵۶
	وجود روستاهای نوغاب، آرک و بیناباد با چشماندازهای زیبای طبیعی	۰.۰۴۱	۳	۰.۱۲۳
T	تهدید	وزن	امتیاز	رتبه
اقتصادی	عدم وجود سرمایه‌گذاری دولتی در روستا	۰.۰۳۸	۱	۰.۰۳۸
	افزایش سوداگری و خرید و فروش زمین	۰.۰۳۲	۱	۰.۰۳۲
	وارد آوردن خسارت به باغات و مزارع توسط گردشگران	۰.۰۵۲	۲	۰.۱۰۴
اجتماعی	ازدیاد تخلفات و ناهنجاریها با ورود گردشگران	۰.۰۳۶	۱	۰.۰۳۶
	عدم آشنایی روستائیان با نحوه برخورد با گردشگر	۰.۰۵۸	۲	۰.۱۱۶
محیطی	آلودگی هوا، آب و خاک	۰.۰۵۰	۲	۰.۱
	بی توجهی به مرمت و بازسازی آثار باستانی	۰.۰۴۵	۱	۰.۰۴۵
	خشکسالی و تهدید منابع آب	۰.۰۵۰	۱	۰.۰۵۰
OT	امتیاز عوامل بیرونی	۱	-	۲/۶۰۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به یافته‌های تحقیق، آن گونه که در نمودار شماره (۲) نشان داده شده است، قوت‌ها در میان عوامل درونی و فرصت‌ها در میان عوامل بیرونی بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. لذا جهت رونق گردشگری خور در راستای توسعه روستایی باید با استفاده حداکثری از قوت‌ها و فرصت‌ها، به سمت راهبردهای تهاجمی گام برداشت.

نمودار (۲) ماتریس ارزیابی موفقیت و اقدام راهبردی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جهت حداکثرسازی قوت‌های درونی و حداقل‌رسانی تهدیدات بیرونی، می‌توان پیشنهادات زیر را با تأکید بر راهبردهای تهاجمی در جهت رونق گردشگری و توسعه روستایی ارائه داد.

راهبرد تهاجمی (SO)

- ۱- با توجه به این که در برنامه‌های دولتی به نقش مؤثر گردشگری در اشتغالزایی اشاره شده است، لذا سرمایه‌گذاری دولت در این زمینه و ارائه تسهیلات در جهت تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این روستا به رونق گردشگری می‌انجامد؛
- ۲- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان می‌تواند با معرفی بافت تاریخی روستای خور و مرمت و احیاء آن، توجه نهادهای دولتی و خصوصی را به سمت این روستا جلب کند تا زمینه توسعه آن فراهم گردد؛

۳- توجه به صنایع دستی، اشتغال و مشارکت زنان از طریق سرمایه‌گذاری آموزشی و طراحی سازوکارهای جلب مشارکت، تبلیغات در سطح محلی و ملی و برگزاری نشست‌هایی پیرامون زمینه‌های مشارکت زنان می‌تواند به رونق گردشگری و توسعه روستایی کمک کند.

راهبرد رقابتی (WO)

تقویت زیرساخت‌های محیطی - کالبدی و فراهم‌سازی امکانات و تجهیزات اقامتی در روستا.

راهبرد محافظه کارانه (ST)

۱- برگزاری همایش‌ها و نشست‌هایی در جهت احیاء بافت باارزش روستا و توسعه گردشگری روستایی،

۲- با توجه به این که اکثریت روستائیان (۸۱/۲۸٪) باسوادند، می‌توان با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، نحوه برخورد با گردشگران، روش‌های معرفی جاذبه‌ها به گردشگران و راه‌های مشارکت روستائیان در جهت توسعه گردشگری را به روستائیان آموزش داد.

راهبرد تدافعی (WT)

- ۱- استفاده از برنامه‌های تبلیغاتی متنوع برای معرفی جاذبه‌ها و جذب گردشگران،
- ۲- تنوع‌بخشی به امکانات و خدمات گردشگری به منظور جلب رضایت گردشگران،
- ۳- توسعه گردشگری کشاورزی جهت بهره‌برداری مطلوب از باغات و مزارع روستا.

بحث و نتیجه

در این پژوهش با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه در روستای خور، مصاحبه با کارشناسان حوزه گردشگری و تحلیل یافته‌ها مبتنی بر مدل SWOT به بررسی نقش گردشگری در توسعه روستایی پرداخته شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌های تاریخی و بافت سنتی در روستای خور نقش مهمی در توسعه گردشگری روستایی دارد. به طوری که با تکیه بر مدیریت محلی و فراهم‌سازی مشارکت روستائیان بویژه زنان روستایی، می‌توان زمینه جذب گردشگران بیشتری را به روستای خور فراهم کرد.

گردشگری روستایی از جمله در روستای خور بر خلاف سایر صنایع که وابسته به فناوری و صنعت ماشینی می‌باشد، قابلیت جذب نیروی انسانی (کاربر بودن) را داراست و می‌تواند در کنار کشاورزی و نیز توسعه فعالیت‌های تولیدی از قبیل صنایع دستی و ارائه خدمات مورد نیاز گردشگران، باعث بدست آوردن درآمدهای ثانویه برای خانوار روستایی شده و با ایجاد فرصت‌های شغلی متنوع، زمینه را برای رشد و توسعه روستا فراهم آورد. پاتریک و دیگران و لولاف و دیگران نیز گردشگری را عاملی اثرگذار در توسعه روستایی عنوان کرده‌اند و در این راستا بر مدیریت محلی و مشارکت تأکید بسیار دارند (Luloff and et al, 1995: 46; Patrick and et al, 1994: 19). بنابراین می‌توان ادعان داشت که بر اساس دیدگاه‌های نظری مطرح شده پیرامون گردشگری و توسعه روستایی، اگر گردشگری با شناخت قوت‌ها و ضعف‌ها صورت گیرد، می‌تواند اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مثبتی در توسعه روستایی داشته باشد.

منابع و مأخذ

۱. آسایش، حسین؛ استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۲). *اصول و روش‌های برنامه ریزی ناحیه ای*. ری: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری.
۲. ابراهیم زاده، عیسی (۱۳۸۹). *آمایش سرزمین و برنامه ریزی محیطی در جنوب شرق ایران*. تهران: اطلاعات.
۳. استانداری خراسان جنوبی (۱۳۹۰). *اطلاعات جمعیتی شهرستان بیرجند* (فایل اکسل). بیرجند: استانداری خراسان جنوبی، معاونت برنامه ریزی. [چاپ نشده]
۴. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خراسان جنوبی (۱۳۹۰). *طرح بهسازی بافت با ارزش روستای خور*. بیرجند: بنیاد مسکن شهرستان بیرجند. [چاپ نشده]
۵. خانی، فضیله؛ قاسمی، ابوطالب؛ قنبری نسب، علی (۱۳۸۸). "بررسی اثرات گردشگری ساحلی با تأکید بر نظرسنجی از خانوارهای روستایی". *فصلنامه جغرافیای انسانی*، سال اول، شماره ۴ (پاییز): ۵۱-۶۴.
۶. رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۲). "توسعه روستایی اهمیت و ضرورت آن در محرومیت‌زدایی". *اندیشه*، سال نهم، شماره ۴۳ و ۴۴ (زمستان): ۲۶۲-۲۷۵.
۷. رضوانی، محمدرضا؛ صفائی، جواد (۱۳۸۴). "گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی". *پژوهش‌های جغرافیایی*، سال سی و هفت، شماره ۵۴ (زمستان): ۱۰۹-۱۲۱.
۸. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ قادری، اسماعیل (۱۳۸۱). "نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چارچوب‌های نظریه‌ای)". *فصلنامه مدرس، دوره ۶*، شماره ۲ (تابستان): ۲۳-۴۱.
۹. زنده‌دل، حسن و دیگران (۱۳۸۶). *مجموعه راهنمای گردشگری روستاهای ایران*، ج ۹. تهران: ایرانگردان.
۱۰. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خراسان جنوبی (۱۳۹۰). *طرح روستای هدف گردشگری خور بیرجند*. اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان بیرجند. [چاپ نشده]

۱۱. سنائی، مهدی (۱۳۸۶). "عملکرد و نقش گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی". پایان‌نامه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
۱۲. شارپلی، جولیا (۱۳۸۰). *گردشگری روستایی*. ترجمه رحمت‌الله منشی زاده و فاطمه نصیری، تهران: نشر منشی.
۱۳. شریف زاده، ابوالقاسم؛ مرادی نژاد، همایون (۱۳۸۱). "توسعه پایدار و گردشگری روستایی". *ماهنامه جهاد*، سال بیست و دوم، شماره ۲۵۱ (خرداد و تیر): ۵۲-۶۳.
۱۴. شهیدی، محمدشریف؛ اردستانی، زهراسادات؛ گودرزی سروش، محمدمهدی (۱۳۸۸). "بررسی تأثیرات توریسم در برنامه‌ریزی نواحی روستایی". *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، سال چهل و یکم، شماره ۶۷ (بهار): ۹۹-۱۱۳.
۱۵. غفاری، رامین؛ ترکی هرچگانی، معصومه (۱۳۸۸). "نقش گردشگری در توسعه اجتماعی-اقتصادی مناطق روستایی استان چهارمحال و بختیاری". *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۲ (تابستان): ۱۱۳-۱۲۶.
۱۶. لاندبرگ، داندل، ام و دیگران (۱۳۸۳). *اقتصاد گردشگری*. ترجمه محمدرضا فرزین. تهران: نشر بازگانی.
۱۷. محمدی یگانه، بهروز؛ رستمی، یسرا (۱۳۸۸). "گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار اقتصادی". در: *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی توسعه پایدار روستایی*. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و توسعه روستایی: ۱۷۲-۱۸۳.
۱۸. مرادی مسیحی، وراز (۱۳۸۱). *برنامه ریزی/استراتژیک در کلان‌شهرها*. تهران: نشر شهرداری، شرکت پردازش.
۱۹. میرزایی، رحمت (۱۳۸۸). "تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه". *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۴ (زمستان): ۴۹-۷۶.
20. Cukier-Snow, Judith, et al. (2002). "Tourism employment perspectives from Bali". *Tourism Management*, Vol. 14, No. 3. p: 195-201.
21. DOT (1995), "Cultivating rural tourism". *Department of*

- tourism*, AGPS, Canberra.
22. Fleischer, Aliza; Pizam, Abraham (1997). "Rural tourism in Israel", *Tourism Management*, Vol. 14, No. 6. p: 367-372.
  23. Fleischer, Aliza; Tchetchik, Anat (2005). "Does rural tourism benefit from agriculture?". *Tourism Management*, Vol. 26, No. 4. p: 493-501.
  24. Geoldner, Charles; Brent, Richie (2006). *Tourism, principles, practices, philosophies*. New Jersey: John wiley and sons.
  25. Gunn, C. A. (1988). *Tourism planning*. 2nd Ed. New York: Taylor and Francis.
  26. Hampton, Markp; Chrstensen, John (2007). "competing industries in islands, a new tourism approach". *Annals of tourism research*, vol. 34, No. 4. p: 998-1020.
  27. Kuban, D. (1983). Conservation of the historical environment for cultural survival. In: Holod, R and Rastorfer, D. Architecture and community. New York: Aperture.
  28. Luloff, A. E. et al (1995). "Assessing rural tourism efforts in the u.s", *Annals of tourism research*, Vol. 21, No. 1. p: 46-64.
  29. Mansperger, M. C. (1995). Tourism and cultural change in small-scale societies. *Human Organization*, vol. 54, No. 1. p: 87-94.
  30. Mitchell, J. T. (2006). "Conficting threat perceptions at a rural agricultural fair". *Tourism management*, Vol. 27, No. 6. p: 1298-1307.
  31. Neidig, Adam. H. (2006). Rural leaders perception of tourism development in Sun Juan county, Utah: A case study. Unpublished M.S Thesis in recreation resources management.

- logan: Utah state university.
32. Oppermann, M. (1996). "Rural tourism in southern Germany", *Annals of tourism research*, Vol. 23, NO. 6, pergamon press, USA. Vol. 23, No. 86-102 :1.
  33. Patrick, T. et al. (1994). "Organizing resources for rural tourism development", *Tourism research*, Vol. 19, No. 2. p: 19-34.
  34. Perales, Rosamaria Yague (2002). "Rural tourism in Spain". *Annals of tourism research*, Vol. 29, No. 4. p: 1101-1110.
  35. Sharpley. A, Richard; Vassh. Adrian (2006). "Tourism, farming and diversification: anattitudinal stady", *Tourism management*, Vol. 27, No. 5. p: 1040-1052.
  36. Sonnina, Roberta (2003). For a piece of bread? Interpreting sustainable development througe agritourism in southern Tuscany, Italy. unpublished ph.d dissertation Kansas:university of Kansas, Department of Anthropology.
  37. Woods, Mike (2000). Diversifying the rural economy: tourism development. Available: SRDc, ms. State. Edupublications.